

УДК 334.73.01

КООПЕРУВАННЮ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ – ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК

*І.І. Червен, доктор економічних наук, професор
Миколаївський державний аграрний університет*

Кооперація селянських господарств в Україні до сих пір залишається однією з невирішених проблем. Тому ми поставили за мету з урахуванням накопиченого досвіду розкрити основні напрями її вирішення.

На початок 2003 р. в Україні було 43 тис. фермерських (селянських) господарств, у використанні яких знаходилось 3019

тис. га землі (або 7,2% сільгоспугідь країни). В Миколаївській області ці показники відповідно складають 4373 господарств і 184,5 тис. га. На 1 господарство в області приходиться 42,2 га земельних угідь.

Вказані середні розміри земельних площ на 1 господарство є нераціональними. На основі групувань 382 селянських господарств Миколаївської області за 2002р. отримано наступні результати: в господарствах з площею до 50 га рівень рентабельності складає 29,1%, 100-150 га — 30,3%, 151-200 га — 34,1%, 201-300 га — 37,6%. Найбільша ефективність досягається починаючи з 150-200 га на 1 господарство. Як показують дослідження, для зернових господарств оптимальна площа (при яких забезпечується ефективне використання машин) вища і складає 400 га і більше.

В сучасних економічних умовах без кооперації, інтеграції та спеціалізації не обійтись. Причому інтеграційні процеси повинні розвиватись як по горизонталі, так і по вертикалі.

Хоча сільськогосподарська кооперація існує практично у всіх розвинених країнах світу, але найбільшого поширення вона знайшла в Північній Європі, Нідерландах, Данії, Норвегії, Фінляндії, Швеції, де практично кожен фермер є членом двох чи більшого числа кооперативів.

Слід вказати, що в різних країнах світу має місце далеко неоднаковий набір типів кооперативів. Наприклад, у США залежності від виду послуг розрізняють наступні 3 типи кооперативів: збутові (по реалізації сільгосппродукції), постачальні (що займаються продажем фермерам засобів виробництва) та сервісні (які здійснюють страхування, кредитування, меліорацію тощо), але все ж значна частина кооперативів є багатофункціональними. У Франції найбільш розвиненими є постачальницько-збутові і переробні кооперативи. А також сервісні кооперативи — по штучному заплідненню тварин, житловому будівництву, меліорації, землеустрою, а також по спільному використанню сільськогосподарської техніки.

У Німеччині кооперації набула досить багато форм, але найбільш суттєву роль вона відіграє у кредитуванні фермерських

господарств, постачанні їм засобів виробництва, а також виробництві, збуті і переробці аграрної продукції.

Найбільш досконалою є структура кооперативів у країнах Північної Європи, де на основі поєднання практично всіх їх фермерів створено кооперативну форму агропромислової інтеграції. В них найбільш розвиненою сферою діяльності є збір, переробка і збут продукції. Друге місце за обсягом кооперативної діяльності посідає постачання фермерам засобів виробництва (за оптовими цінами). Крім вищевказаних, у Північній Європі одержали розвиток і маркетингові структури, які складаються з менеджерів, бухгалтерів, оподаткування, оцінки земель та майна, є посередниками при продажу-купівлі нерухомості.

Ми приєднуємося до думки А.П.Макаренка [1] стосовно того, що фермери повинні створювати перш за все наступні кооперативи:

- споживчі кооперативи, метою яких є загальне постачання, забезпечення їх учасників певними товарами та послугами. До них належать садівницькі, дачні та інші подібні кооперативи, а також ті, що сприяють забезпеченню фермерів нафтопродуктами, добривами, засобами захисту рослин тощо;
- кредитні, що формують грошовий фонд, кошти якого використовуються учасниками (в якості кредиту, який надається під низький процент) для їх потреб;
- збутові, предметом співпраці в яких є спільний збут, переробка і збут або зберігання продукції, виробленої членами кооперативу;
- трудові, де предметом співпраці є безпосередньо трудовий процес. Їх учасники спільно володіють засобами виробництва, беруть участь у виробничому процесі і володіють виробленою продукцією;
- виробничі сільськогосподарські, які є формою організації виробництва у вигляді добровільного об'єднання сільгосптоваровиробників для досягнення загальної господарської мети з обов'язковою трудовою участю в їх діяльності, тобто це — об'єднання виробників товарної продукції.

Створення фермерами кооперативів по переробці і продажу продукції, дозволяє підвищити їх ефективність в 1,5-2 рази [1]. Проте слід вказати, що при організації таких кооперативних формувань не повинно бути стихійності. Обов'язковою умовою є здійснення попереднього обґрунтування доцільності будівництва переробних підприємств, а також створення відповідної торгівельної мережі по продажу виробленої продукції. Встановлено, що при збуті продукції власними силами фермерів у них залишається 65-70% прибутку, тоді як при її збуті через посередників — лише 30%.

Слід вказати, що кооперування господарств для створення відповідних переробних підприємств набуло різні організаційні форми. В одних випадках на кошти господарств-пайовиків будуються заводи (цехи) по переробці овочів, плодів, молока, м'яса, виробництва комбікормів тощо, в інших міжгосподарські функції беруть на себе сільськогосподарські підприємства, які самостійно побудували переробні цехи. В інших випадках на базі колективних господарств та міжгосподарських переробних виробництв можуть організовуватись кооперативні формування вищого рівня — асоціації, холдинги, концерни тощо. Незалежно від форм кооперування в сфері переробки сільгосппродукції його метою є концентрація зусиль і організація виробництва, які забезпечують не тільки раціональне використання сировини і отримання певного виду готової продукції, а й підвищення економічної ефективності цієї чи іншої галузі в цілому.

В сучасних умовах насамперед доцільно створювати кооперативи по зберіганню та реалізації продукції.

Важким напрямом виробничої кооперації фермерів може стати їх об'єднання на базі провідного селянського господарства. Це дасть можливість довести площі землекористування до 2-3 тис.га і дотримуватись єдиної технології виробництва, ефективно використовувати ресурсний потенціал господарств.

Заслугує особливої уваги і створення кооперативу, до складу якого входять не тільки фермерські формування, а й і власники особистих господарств. До числа таких кооперативів належить,

наприклад, фермерське господарство “Сахалін” Сакського району Криму, яке майже щорічно отримує по 30-32 (а на окремих площах — і більше) центнерів зерна з 1 га. Загальна площа цього підприємства становить нині 1100 га. Свої земельні ділянки передали йому 100 пайовиків та 500 учителів, медиків, продавців, працівників сфери обслуговування та культури (яким виділено по 1 гектару під підсобні господарства). Кожний власник паїв у рахунок орендної плати у 2002 р. отримав по 1 тонні ячменю, 800 кілограмів пшениці, городину, крупи тощо, а “погектарники” — по 300 кілограмів зерна.

У господарстві працює трохи більш 10-ти чоловік, які отримують по 400-600 грн. заробітної плати на місяць. Воно порівняно непогано забезпечено сільськогосподарською технікою: має 6 тракторів ЮМЗ, один Т-150, один Т-75, два комбайни “Нива”, дві сівалки, різноманітний сільськогосподарський реманент. Крім того, у нього є власне зерносховище на 1200 квадратних метрів.

На відміну від більшості інших фермерів, у цьому господарстві вирощується цілий набір сільськогосподарських культур, серед яких — озима пшениця і озимий ячмінь, кормові культури (на прохання пайовиків, які мають визначену кількість тварин у дворі), ріпак, насіння цукрових буряків (за рекомендацією представників німецької фірми “КВС”) та ін.

Фермерам потрібна нова високопродуктивна техніка, причому, різноманітна, розрахована на весь цикл сільгоспробіт. На жаль, Україна поки що не налагодила її виробництво, що гальмує роботу фермерських господарств, у тому числі і тих, що працюють на основі кооперації. Тому необхідно створювати пункти прокату, спеціальні кооперативи по технічному обслуговуванню фермерів, машинно-технологічні станції та ін. Тільки комплексний підхід дозволить вирішити проблему сталого і ефективного розвитку селянських господарств.

Висновки: кооперація селянських (фермерських) господарств — об’єктивна необхідність; вона широко використовується фермерами багатьох країн з ринковою економікою; в першу чергу доцільно створювати кооперативи споживчі, кредитні, збутові, тру-

дові і виробничі; заслуговує на увагу кооперація фермерських господарств з власниками особистих господарств.

ЛІТЕРАТУРА

1.Макаренко А.П. Специализация и концентрация мелкотоварного предпринимательства в агропромышленном производстве //Економіка АПК.-2000.-№10.-С.26-32.